

ASENDUSHOOLDUSELT ELLUASTUVATE NOORTE UURING

Pirjo Turk
Mõttekoda Praxis

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

UURINGU TAUST: miks, mida ja kuidas uurisime?

MIDA UURISIME?

- **Kuidas on toime tulnud juba asendushoolduselt ellu astunud noored?**
- **Milline on peatselt elluastuvate asendushoolduse noorte ettevalmistus iseseisvaks eluks?**
- **Mida saaks veel teha, et tagada asendushoolduse noorte parem toimetulek iseseisvas elus?**

KUIDAS UURISIME?

Ajavahemikus märts– september 2016:

- Kirjanduse ülevaade;
- Erinevate registrite andmete analüüsimine;
- Ankeetküsitlus peatselt asendushooldusteenuselt elluastuvate noorte seas;
- Individuaalsed intervjuud: asendushooldusteenuselt peatselt elluastuvate noortega ja juba asendushooldusteenuselt lahkunud noortega;
- Fookusrühma intervjuud asenduskodu töötajate ja kasuvanematega.

HETKEOLUKORD

- Asendushooldusel **2 517** last, kellest:
 - asenduskoduteenusel **1031** last,
 - perekonnas hooldamisel 205 last ja eestkostja perekonnas kasvas 1281 last.
 - 2015. aastal astus iseseisvasse ellu 230 noort (asenduskodust 71, perekonnas hooldamiselt 13 ja eestkostja perekonnast 146)
- Asenduskodus võib laps elada kuni 18-aastaseks saamiseni või päevases õppevormis õpingute lõpetamiseni. (*maksimum 24 aastani*)
- Perekonnas hooldamisel tagatakse riiklik rahastus kuni lapse 16-aastaseks saamiseni või põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppe tasemeõppes õppimisel keskhariduse omandamise korral selle jooksva õppeaasta lõpuni, mil noor saab 19-aastaseks.

ASENDUSKODU NOORED VS TAVANOORED

ASENDUSHOOLDUSE NOORED VÕRRELDES TAVANOORTEGA (registri andmete põhjal)

- Asenduskodu noortele on võrreldes tavanoortega sagedamini määratud kõrgema raskusastmega puue.
- Asendushooldusel olnud noored jätkavad õpinguid tavanoortest 19% võrra sagedamini kutsehariduses, tavanoored omandavad keskmiselt 11% võrra sagedamini kõrgharidust.
- Koolist väljalangemiste kordi esineb asendushoolduse noortel sagedamini kui tavanoortel.

ASENDUSHOOLDUSE NOORED VÕRRELDES TAVANOORTEGA (intervjuude põhjal)

- Igapäeva oskuste osas hinnang ei vasta alati tegelikkusele asenduskodus olles. Näiteks isemajandamise oskuseid on raske enne omandada.
- Asendushoolduse noored puutuvad kokku raskustega töö ja õppimise ühitamisega.
- Ellu astudes on paljudel probleeme elukoha leidmisega.
- Veendumus, et loota saab vaid iseendale.

UURINGU TULEMUSED JA SOOVITUSED

ASENDUSKODUDE TÖÖKORRALDUSE PARANDAMINE

Olukord: vähene kokkupuude igapäevaelu toimingutega ja rahaga ümberkäimisel

Soovitus 1: Jälgida asenduskodude töökorralduses, et noored oleks kaasatud igapäevatoimingutesse, mille tegemine otseselt noorte endi poolt on seadusega piiratud.

Soovitus 2: Parandamaks noorte oskust rahaga ümber käia, on soovitatav, et asenduskodu töötajad käiksid koos noortega eluks vajalikke sisseoste tegemas süsteemselt ning ka arutaks noortega milliseid oste teha.

JUHTUMIPLAANI VÕIMALUSTE PAREM RAKENDAMINE

Olukord: Enam kui pooled asenduskodu noored ei ole oma juhtumiplaani tegevuskava koostamises saanud kaasa rääkida või ei oska nad öelda, kas nad on saanud.

Soovitus: Juhtumiplaani tegevuskava koostamisse peaks lastekaitsetöötaja kaasama noore ja temale lähedalseisvad isikud. Juhtumiplaani tegevuskava peaks sisaldama ka detailset plaani ellu astumiseks.

ESMATASANDI KOMPETENTSI TÕSTMINE VAIMSE TERVISE VALLAS

Olukord: Iga viies asenduskodu noor on seda meelt, et tema tervist ei mõjuta ta igapäevased otsused ning peaaegu sama palju (17%) ei tea, kas see on nii.

Soovitus: vajalik koolituste korraldamine, et tõsta asenduskodutöötajate ja kasuvanemate esmatasandi kompetentsi psühholoogia vallas. Teisalt on oluline ka vanemliku hooleta laste spetsiifikaga kursis olevate psühholoogide/psühhiaatrite koolitamine.

SEKSUAALKÄITUMISE-ALASE TEAVITUSE TÕSTMINE

Olukord:

- Asendushoolduse noored alustavad seksuaalelu keskmiselt veidi varem kui keskmine Eesti noor.
- Asenduskodu noortest ei kasuta rasestumisvastaseid vahendeid kunagi 13% ja kasutab vaid mõnikord 6%.
- Asendushooldusel olevad neiud saavad sageli varem emaks, kui nende eakaaslased.

Soovitus1: Tuleks ühtlustada asenduskodude töötajate seksuaalkäitumise ja HIV-ennetuse alaseid hoiakuid, teadmisi ja praktikat, sh kuidas neist teemadest rääkida ja millised sisekorra eeskirjad asenduskodudes seada.

Soovitus2: Noorele lapsevanemale tagada professionaalse tugiisiku teenus, samuti võimaldada noorele lapsevanemale vanemahariduse koolitust.

TÕHUSAM KARJÄÄRINÕUSTAMINE

Olukord:

- Asendushooldusel noorte seas kutsehariduses õppivaid noori 19% võrra enam kui tavanooete seas .
- Noorte haridusvalikuid suunavad suuresti majanduslikud kaalutlused

Soovitus1: juurdepääs karjäärinõustamisele oleks tagatud kõigile asendushoolduse noortele. Info Rajaleidja keskuste kohta oleks kättesaadav ka neile, kelle võimuses on noori nõustamisele suunata.

Soovitus2: oluline ka karjäärinõustamise ja –info (sh erinevate toetuste ja stipendiumite olemasolu ja kasutusvõimalused) õige ajastamine.

TASANDUSMOODULITE PAKKUMINE

Olukord:

- osaliselt on noorte haridusteel takistuseks varasemad lünklikud teadmised, mistõttu piirduvad paljud noored ka pigem madalama haridustasemega
- asenduskodu noortel esineb võrreldes tavanoortega rohkem väljalangemist ja seda enamasti põhihariduse tasemel

Soovitus 1: oluline on, et noortele oleks vajadusel kättesaadavad nn tasandusmoodulid, mis aitavad vajalikke lünki teadmistes täita, et oleks võimalik järgmisel õppetasemel õpinguid jätkata.

Soovitus 2: teadlikkuse tõstmine täiskasvanute gümnaasiumist kui ühest paindlikust võimalusest haridusteed jätkata.

SUHETE HOIDMINE BIOLOOGILISTE VANEMATE-/ SUGULASTEGA

Olukord:

- Lapse eraldamine oma bioloogilistest vanematest on üks põhjus asenduskodude laste ja noorte ebakindlusele ja probleemidele nende isiku kujunemisel (Vinterhedi 1985).
- 57% asenduskodu noortel puuduvad suhted oma bioloogilise isaga ja 37% noortel puuduvad ka suhted oma emaga.
- Asenduskoduti on suhtumine noore ja bioloogilise vanemaga suhtlusesse erinev.

Soovitus: asenduskodude perevanemate/kasvatajate ja ka kasuperede vanemate koolituses käsitleda põhjalikumalt suhtlemist bioloogiliste vanemate ja sugulastega. Sealjuures on vajalik anda näpunäiteid, kuidas erinevate suhete korral bioloogiliste vanematega seda suhtlust hoida.

NOORTEKODUDE SÜSTEEMI JUURUTAMINE

Olukord:

- Kuigi noorte hinnang valmisolekule iseseisvalt hakkama saada on hea, ei osata sageli oma oskusi enne hinnata, kui ollakse reaalselt üksi elanud.
- Noortekodude tähendus Eestis ei tähenda alati pool-iseseisvat elamist

Soovitus: üle-eestiliselt tuleks juurutada noortekodude süsteemi, et kõikide asenduskodude noortel oleks võimalik nõ pool-iseseisvat elamist kogeda.

ELLUASTUMISE VAJADUSPÕHISEM TOETAMINE

Olukord:

- 96% peavad oluliseks, et neil oleks eluase, 95% töökoha olemasolu.
- Vaid 10% sooviks minna samasse KOVi, kust pärit on.
- Iga kolmas noor usub, et saaks eluaseme KOVi kaudu
- elluastumistoetuse suurus on väheldane ja ei toeta olulisel määral iseseisvumisega seotud kulude kandmist

Soovitus 1: leida uusi võimalusi, kuidas anda noortele vabadus ja õigus otsustada, kus oma elu sisse seada (näiteks kombineerida elluastumistoetusega, et seda saaks kasutada uue elukoha esmase üürimisega seotud kulutuste kandmiseks).

Soovitus 2: elluastumistoetus teha vajaduspõhiseks ja määratleda milliste iseseisvasse ellu astumisega seotud riskide ületamiseks ja kulutuste tegemiseks antud toetus on mõeldud.

ASENDUSHOOLDUSVORMIDE ÜHTLUSTAMINE

Olukord:

- asenduskodudes ja perekonnas hooldamisel olevatele noortele osutatakse asendushooldusteenust erinevatel tingimustel;
- kaitsevärke läinud noorel puudub seaduse järgi võimalus naasta asendushooldusele kuigi ta ei ole veel valmis täielikult iseseisvuma;

Soovitus: Ühtlustada asendushooldusvormide lõikes teenusel olemise tingimusi noortele nii, et asenduskodudes ja perekonnas hooldamisel olevatele noortele oleks võrdsetel alustel tagatud nii õpingute jätkamine kui ka sujuv elluastumine.

PROFESSIONAALSE TUGIISIKU VARAJANE KAASAMINE

Olukord:

- Noored soovivad harva, et nende iseseisvumist toetaks tugiisik.
- Asendushoolduselt pärit noortel on raske võõraid inimesi usaldada ja kellelki abi paluda.

Soovitus 1: Kaasata professionaalne tugiisik noore elluastumise ettevalmistusse juba enne noore iseseisvumist, et luua vastastikune usaldus.

Soovitus 2: Ka kasuperede vanematel ja asenduskodu kasvatajatel võiks olla võimalus olla oma asenduskodu noore / kasunoore tugiisik ning läbida selleks professionaalse tugiisiku koolitus (juhul, kui lastekaitsetöötaja hindab, et selline variant oleks noore jaoks parim).

PAREM ANDMETE KÄTTESAADAVUS JA KORDUSUURINGU LÄBIVIIMINE

Olukord: puudujäägid erinevate registrite andmetes, mis ei võimalda detailselt analüüsida asendushoolduselt juba elluastunud noorte hakkamasaamist;

Soovitus 1: Et süsteemselt hinnata asendushooldusteenus, on oluline tagada andmete kättesaadavus. Seetõttu tuleks kaardistada erinevate registrite puudujäägid ning tegeleda nende kõrvaldamisega.

Soovitus 2: Kordusuuringu puhul kaaluda pigem asendushoolduskorralduse poliitikameetmete keskset analüüsi koos registriandmete analüüsiga.

SUUR TÄNU KUULAMAST!

Pirjo Turk
Mõttekoda Praxis

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks